

«Los dos comtes s'asseuen en la molta, / lligats pels sons y melodia dolça; / Gentil plantat a l'ombra se queda d'un euró, / mirant als qui la música destria / y encadena uns ab altres l'armonia, / com lliga les idees ardenta inspiració», «tots ploren, mes ningú com Tallaferro / --- / *eurons* y lladoners també sospiren, / mort y esbrancat quan a sos peus oviren / lo més gallant lloer del lloardar», Verdaguier, *Canigó* I, 15c; IX, 42a. La grafia *auró* solament en els botànics Ant. Cebr. Costa i Lluís Companyó (1864, Pyr-Or., aquest com a nom de la varietat «*aurou blanc*»), en Estan. Vayreda i en el *DAG.*; els altres dicc. d'aquest segle només registren la mala grafia *uró*; grafiat *euró* el trobem ja en botànics anteriors, des d'Antoni Palau (1780), i com a valencià *oró* ja en Antoni Martràs (1744). Detalls botànics i variants en Rolland, *Flore Populaire* III, 140-151, i Colmeiro, *Enum.* I, 539-544. Ja figura també en Cavanilles (*Observ.*, a. 1797, II, 329): «ll. acer campestre: ¹ cast. arce quexigo: val. *oró de montaña*: fr. *érable commun*». Es tracta ja evidentment d'una forma fonètica arcaica del nostre mot en un doc. rossellonès de 1314, amb la *e* pretònica potser encara pronunciada,² i en tot cas la *é* encara mantinguda en l'etapa *ð*, anterior a la vocalització en *u*: «pente ad ús de la dita molina dels aybres dels boschs --- exceptatz avetz vertz e bes ['bedolls'] vertz, e *adero*, e freixa --- salvant que pusquen pente dels avetz ad ops de cobrir les cases que faran per la dita molina» (RLR xxx, 263).

La pronúncia plena *auró* la sento a Guixers de Cardener i a Montesquiú d'Albera (1960): el *Toi de l'Auró*, el *Clot dels Aurós* (explicant-me que en efecte s'hi troben aquests arbres); més sovint la pronúncia reduïda *uró*, *urons*: a Beget (1927), a Bagà (1935), a Tuixén (on m'explicaven que és semblant a la blada), a Lavansa (1964), al Vilosell (1935) i a Vinaixa (id.). La forma que se sent en terres valencianes és realment amb *o*: «arbedres de baladres, tamarells, teixos, *orons* ---», JPorcar (*BSCC* XIV, 244), *oró* sento a Morella, amb el col·lectiu *oronal* en els Llivis i en topònims de diversos pobles del Maestrat pròpiament dit (1961). Cap al Migjorn, en canvi: la *Coveta (de)l luró* a Castell de Castells (1963) que deu ser això mateix amb aglutinació de l'article.

En els Pirineus centrals (fora d'Espluga-Freda, en la Ribagorçana, on noto *oróns*, com en valencià, 1957) apareixen formes més conservadores, que ens recorden la rossellonesa citada de 1314, *aderó*, a la qual correspon l'alt-arag. *acirón*; però ja dins Catalunya, i tant en el gascó d'Aran, com en els parlars catalans, el mot sembla haver sofert, de més a més, una lleu contaminació dels diversos noms d'arbres boscats en *AL* (*álber*, *albre-blanc* i en general *albre-arbre*, ll. *ALNUS* 'vern', el tipus cast. *aliso* 'vern', fr. *alisier* 'moixera', ribag. *almudella*, *aum-*, 'om') convertint-se en *alzeró*, que Krüger anotà a Alós, capdamunt de la Vall d'Àneu (*Hchpyr.* A, I, 8), mentre que a la de Barravés va sentir *alziró*³ i això mateix anoto jo a la Vall de Boí (1972).

Com que en el gascó aranès *ve* ha de donar *d*

i som al lindar de la Vall d'Aran, no ens sorprèn veure que això sobreix un poc cap al Sud; *AlcM*: «*aldaró*: espècie de mata, V. d'Àneu», a Borén «planta que té la fulla rodona i una fusta molt blanca» segons nota d'Àngel Sallent († 1926);⁴ al capdavant, la *-d-* és també el que figura en la grafia rossellonesa de 1314. I encara hi ha una forma *orió* a Flamicell-Bosia,⁵ l'explicació fonètica de la qual és equívoca: si es tracta del fenomen lleidatà *-ir- > -ri-* (*boira*, *peiró*, etc. $>$ *bòria*, *perió*), pot ser el resultat d'**airó* (= arag. *acirón*, rossell. ant. *aderó*). En efecte ja a Benasc anoto *asirón* (1965) i *aðirón* sento a Bielsa, Linàs de Broto i V. de Tena (a Oz, mentre que a l'alta V. de Tena ja usaven el basquisme *escarrón*, 1965-6).

Ara bé, en gascó apareix de nou la inicial innovada en *AL-* però d'altra banda amb una terminació que correspon, no pas a *-ONE*,⁶ sinó a *-OLU*, segons la fonètica local: *auderó* a la Vall d'Aran (JCor.), *auderò* a Luixon, *auderòu* a *Boussens* (Ribera de Garona), *auzerò* a Cautarés i Sta. Maria de Campà (B. de Bigorra), *auzeròu* i *azeròu* a la Vall d'Aspa (Rohlf, *ll. cc.*); amb la *-l* conservada més al Nord, *auziròl* en el Gers (a Goudrin prop d'Euze, *Bouts d. M.* VII, 16), i més enllà ja apareixen formes en *-al* i semblants (RLR XLVI, 330) que enllacen clarament amb el tipus *azeraul*, *azerable* = fr. *érable*. Vol dir, doncs, que aquestes formes gascones les hem de mirar com de transició, en una o altra manera, entre el tipus català-aronès *ACER-ONE* i el tipus nord-occità i francès *ACER-ABLU* (o *-ABULO* o *-ABOL*); més que de formes de compromís o d'encreuament sembla que hem de pensar en dels casos de *AU* canviats tardanament i inconseqüentment en *o*, que no són rars en el gascó pirinenc, com *lòsa* < *LAUSA*, *pòc* < *PAUCU*, *gòl GAUDIUM* (cf. *EntreDLle.* II, 14, § 3): o sigui que una forma inicial *azeraul* es canvià en *azerol* secundàriament per virtut d'aquest fenomen mal explicat.

Per sort no pot ser la missió d'un diccionari etimològic de la nostra llengua l'internar-se a fons en l'espínosa, obscura i potser insoluble qüestió de l'origen d'aquest *-ABLU* o *-ABOL*. Em limito a resumir breument la qüestió, recordant que Diez (*Wb.*, 5-6), Mülbke (*REW*, 93), i en general tothom, fins cap a 1920, admetia que es tractava de *ACER ARBOR* dissimilant la darrera *-R* en *-l* (com cast. *árbol*, etc.), i la segona *R* en zero, fins que Vendryes (*RCelt.* XXXII, 128) suggerí que ací podia haver-hi una duplicació llatí + cèltic, d'un gal **ABOLOS*, deduïble del ky. *cri-afol* 'moixera' («sorbier des oiseleurs»), suggeriment que, patrocinat resoltament per Wartburg (*FEW* I, 19), ha estat acceptat de la seva autoritat per bastants, però per molts amb reserves, que van des d'un silenci prudent, passant per forts dubtes, fins a l'escepticisme o a un dubte poc esperançador per part d'altres.⁷

¹ És també l'espècie que indiquen la major part dels autors citats per Colmeiro (p. 542), així com Boscà, *ACCV* v, 149; però Lange, i algun altre, identifiquen amb l'*Acer monspessulanum* (Colm.,